

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Факультет української й іноземної філології та мистецтвознавства
Кафедра зарубіжної літератури

Всеукраїнська наукова конференція
«ІСТОРІЯ ЯК ЛІТЕРАТУРА»
XXIII Філологічні читання пам'яті Н. С. Шрейдер

МАТЕРІАЛИ

Дніпро
2026

- Культура*. 3 квітня 2023. URL: <https://suspilne.media/culture/423540-antologia-krinzi-de-meza-vikoristanna-simvoliv-vijni-v-marketingu-j-reklami-poasnuemo-na-prikladah/> (дата звернення: 05.02.2026).
5. Ми все відбудуємо – головне зберегти наш особливий зв'язок! *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=-FRHp8HorQ> (дата звернення: 05.02.2026).
 6. Торгова марка «Водный мир» завершує процес патріотичного ребрендингу та стає «Водним Світом». *LIGA.net*. 8 грудня 2022. URL: <https://biz.liga.net/ua/all/all/press-release/torgovaya-marka-vodnyy-mir-zavershaet-protsess-rebrendinga-i-stanovitsya-vodnim-svitom> (дата звернення: 05.02.2026).
 7. Хавкіна Л. Сучасний український рекламний міф. Харків : Харківське історико-філологічне товариство, 2010. 351 с.

Сидоренко О.В.
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри культурології та українознавства
Запорізького державного медико-фармацевтичного університету

ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКА СМІХОВА ЛІТЕРАТУРА ТА УКРАЇНСЬКИЙ СВЯТКОВИЙ БУРЛЕСК

У період пізньосередньовічно-ренесансної доби виникає комплекс передумов, які «узаконюють» існування демократичного типу літератури, так званої «низової», представлені французьким фабліо, німецьким шванком, англійським джестом. Що стосується української літератури, то її «низова» література не настільки яскрава. За словами Д. Наливайка, «в середньовічних літературах православно-слов'янського регіону відсутня міська література як своєрідне утворення зі своєю соціокультурною парадигмою і жанрово-стильовою системою» [1, с. 7].

Проте сміхова культура середньовічної України все ж має окремі точки дотику із західноєвропейською комічною літературою, це карнавалізований характер походження сміхової творчості. Яскравим свідченням цьому в межах національної сміхової культури є святковий бурлеск XVII–XVIII ст., пов'язаний із творчістю мандрівних дяків, зокрема представлений «віршами нищенськими» мандрівного дяка Петра Поповича-Гученського.

Однією з провідних поетологічних характеристик «низової» літератури є комічне начало. Твориться воно завдяки контрастним парам, які породжують протиріччя – джерело комізму. До числа таких об'єктів можна віднести соціальні явища, героїв, риси людської психіки і суспільних відносин.

Саме конфлікт між згаданими об'єктами виконує ключову роль у формуванні сміхової стихії. На рівні жанрової структури сміхова стихія опредмечується через пуант, сміхові мотиви та систему персонажів.

Пізньосередньовічно-ренесансна сміхова література досягає комічного ефекту завдяки наявності так званого «закону пуанту», які можна подати у вигляді трьох типів: вербальний, ситуативний, вербально-ситуативний і ситуативно-вербальний.

На відміну від західноєвропейських зразків, які динамічніші у викладі матеріалу, вибудовуються навколо події, вчинку, нестандартно потрактованої фрази і до того ж мають діалогічну форму, «нищенські вірші» П. Повича-Гученського вибудовуються лише навколо вербального пуанту, що пояснюється їх жанрологічним уточненням – орації. Це монологи, мета яких повністю захопити слухацьку аудиторію. Тобто якщо у фаблію, шванках, джестах комічний ефект вербального пуанту є одноразовим і досягається завдяки вдаль репліці, використанню «гострого слівця», семантичному обігруванню слів, метафор, каламбурів на основі їх фонетичної подібності, то для українських орацій цього замало. Будучи своєрідними моновиставами, вони мали тримати публіку в сміховому полі від першого до останнього рядка, і саме тому вербальний пуант у них визначальний. А от справді сюжетотворчим ядром у викладі змісту «віршів» можна вважати звертання до Бога, рідвяні вітання, які в контексті розлогого комічного змісту звучать несподівано і доволі десакралізовано.

Важливими складовими сміхового поля є сміхові мотиви. Спільною для всіх літератур постає тема ставлення до церкви і релігії. Це єдина спільна тема для цього різновиду літератури.

Антиклерикальна спрямованість фаблію має прецедентальний характер, а шванки і джести ставлять під сумнів доктринальні положення і онтологічну практику католицької церкви.

В українській «нищенській» літературі антиклерикальні настрої відсутні. Як зауважує Г. Нога: «Український святковий бурлеск XVII–XVIII ст. відкидає середньовічну формулу про те, що святість виключає сміх, залишивши одне суттєве зауваження: релігійні настрої несумісні з настроями сатиричними» [2, с. 83]. Причина полягає у специфіці реформаційних процесів у православної Україні, наслідки яких зводилися до обмирщення сакрального, зменшення дистанції між церквою і земним життям. Ці тексти містять заклики до гармонійного «співжиття» церковників і прихожан.

Поруч із пуантом і сміховими мотивами складовими сміхового поля є об'єкт і суб'єкт комізму, а для деяких жанрів ще і наявність споглядального тла. Їх присутність є цілком природною для комічних форм, адже комізм вибудовується на контрасті.

«Суб'єктом комізму» у західноєвропейських жанрах є той, хто створює комічну ситуацію, а «об'єктом» – той, над ким сміються. В аналізованих жанрових формах суб'єктом комізму зазвичай виявляється активний, дієвий, наділений кмітливістю та життєвою вправністю персонаж, тобто критерієм при розмежуванні суб'єкт-об'єктних ролей у системі персонажів постає не соціальний статус, а сам характер героя.

Цілковито протилежний тип суб'єктно-об'єктних відносин спостерігаємо в «нищенських віршах», оскільки вони не містять антагоністичних зіткнень героїв-супротивників. Присутня позиція лише головного героя, завдяки чому вона сприймається як єдино правильна і така, що не піддається опротестуванню. Крім того, головні герої «низових» жанрів самостійно обирають об'єкт осміяння і облаштовують ситуацію з метою її викриття. Проте якщо в західноєвропейській літературі сміхова стихія однонаправлена і спрямована на супротивника, то в українському варіанті спостерігаємо протилежний тип комізму. Це сміх спрямований на самого суб'єкта комізму, тобто дяка-спудея.

Попри несинхронність жанрів «низової» літератури, національну особливість соціальних, культурних, релігійних ситуацій все ж спостерігаємо спільні ідейно-художні пріоритети, які знайшли вираження у проблемно-тематичних кодах, у конститuentах творення сміхового поля. Моделі поведінки героїв розхитують усталені моральні норми тогочасного суспільства, підривають у свідомості народних мас сформований менталітет.

Бібліографічні посилання

1. Наливайко Д. Українська література і європейські художні системи середньовіччя і раннього Нового часу (на рівні жанрів і стилів). *Літературознавство* : матеріали V конгресу Міжнародної асоціації українців. Чернівці : Рута, 2003.
2. Нога Г. М. Звичаї тієї давніх школярів бували... (Український святковий бурлеск XVII-XVIII століть). Київ : Стило, 2001. 189 с.

Suima I. P.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor of department of English for Non-Philological Specialties
Oles Honcah Dnipro National University*

RESPONSIVE NARRATIVES: EXPLORING THE DIALOGUE BETWEEN HISTORICAL FACT AND LITERARY FICTION

The study of history as a narrative construct has increasingly drawn the attention of literary scholars, historians, and cultural theorists alike. The conceptualization of historical events as literary texts challenges the traditional dichotomy between fact and fiction, prompting a re-evaluation of the ways in which past events are interpreted, represented, and transmitted through language. The notion of responsive narratives introduces a framework for examining the dynamic interplay between historical fact and literary imagination, emphasizing the dialogic interaction between author, text, and reader. This approach foregrounds the ways in which narrative structures, linguistic choices, and interpretative strategies shape our understanding of historical experience, while also highlighting the role of literature in mediating memory, myth, and cultural identity.

Історичний факт і літературна вигадка

Варецька С. О.	Бабин Яр як топографічний палімпсест (на прикладі роману Каті Петровської «Мабуть Естер»)	52
Верцімага А. В.	Історичний факт і художня вигадка в романах Мартіна Еміса про Голокост	55
Євтушенко С. О.	Ніж як центральна деталь-мікрообраз в мемуарах Салмана Рушді «Ніж»	58
Ільюченко М. О.	Хронофантастика і альтернативна історія як форми історіософського мислення	60
Клюєв А. А.	Історичний факт і художній вимисел: форми взаємодії у кіноінтерпретаціях творів сучасної англійської літератури	62
Костенко С. І.	Літературна біографія: на перетині документального і художнього	66
Попович Ю. П.	Еней Вергілія – герой в екзилі: українські акценти	69
Родний О. В.	Розрив лінійної історії у романі Ольги Токарчук «Бігуни»	73

Література як історичне свідчення

Bezrukov A. V.	Metamodernist Hermeneutics: Between Textual Potentiality and Axiological Reflection	75
Голуб Д. О.	Герой-non finito: літературне конструювання літературної пам'яті	77
Калинич К. Ф.	Травматична пам'ять Другої світової війни у п'єсі Л. Мончак «Квіти під руками диявола»	80
Курило С. М.	Економічна криза 2008 року як антропологічна травма: побут та ментальність фермерської громади у романі Л. Ердріч «The Mighty Red»	83
Нікоряк Н. В.	Есе «Рік з Довженком» М. Вінграновського як джерело формування історико-біографічного наративу	86
Сажина А. В.	Рекламний дискурс як дзеркало епохи	90
Сидоренко О. В.	Західноєвропейська сміхова література та український святковий бурлеск	93
Suima I. P.	Responsive Narratives: Exploring the Dialogue between Historical Fact and Literary Fiction	95
Федоряка Л. Д.	Історія в романі Мюріель Спарк <i>The Prime of Miss Jean Brodie</i> : рецепція, об'єкти і художня функція	98

Історія в літературі / Історія літератури

Ватченко С. О.	Генрі Джеймс і жанр «темного любовного роману»	103
Велігіна Н. Г.	Історичне та літературне в романі Джуліана Барнса «Артур і Джордж»	106
Вельчєва К. О.	«П'ять снів Адама Даві про Едварда II»: художня форма на службі політичних інтересів	109
Гон О. М.	Політичні і поетичні проєкції Провансу: націоналізм vs космополітизм	112
Гусєв В. А., Єлісеєнко А. П.	«Ментальна свідомість» vs «знання крові» у романах Д. Г. Лоуренса	115